

Derleme

Bakım alanı ve habitus

Bahanur Malak Akgün

Ardahan Üniversitesi Sağlık Bilimleri Yüksekokulu, Hemşirelik Bölümü, Ardahan

Özet

Bu derleme, bakım alanında hasta hemşire etkileşim sürecini, hemşirelik uygulama alışkanlıklarını ve hemşirelerin mesleki ya da bireysel benlik ve kimliklerini tartışmayı amaçlayan araştırmacılara yalnızca bakım alanına veya yalnızca hemşire bireysel özelliklerine vurgu yapmayarak inceleme olanağı sağlayan Pierre Bourdieu'nün habitus kavramını açıklamayı amaçlamıştır. Hemşirelik bireyin iyilik halini, sağlık gelişimini amaçlayan anlamlı, terapötik ve kişilerarası bir süreçtir. Fakat çok az çalışma bu sürecin nasıl kurulduğunu ve şekillendiğini sistematik bir şekilde değerlendirmiştir. Bu etkileşim sürecini, hemşirelik uygulama alışkanlıklarını ve bakım alanını anlayabilmemizde Bourdieu'nün habitus ve alan kavramları bize yol gösterici olabilecektir. Habitus, hemşirelerin bireysel özelliklerinin de dahil olduğu şartlar altında hastalarının durumlarını ve bakım gereksinimlerini nasıl anladıklarını, yorumladıklarını ve hastalarına yaklaştıklarını etkiler. Bakım alanı ise, hemşirelerin bakım uygulamalarında kullandıkları sosyal alan için bir metaforudur. Sonuçta, hemşire habitusu karmaşık ve çeşitlilik gösteren bireysel ve yapısal etkenlerin her ikisine göre geliştiği için hemşirelerin hizmet verme motivasyonunu ve kariyerini etkiler. Bu nedenle, hemşire hasta etkileşimini, hemşirelik uygulama alışkanlıklarını, hemşirelerin mesleki ya da bireysel kimliklerini bu açıdan değerlendirmek bakımın kalitesini olumlu olarak etkileyebilir.

Anahtar Sözcükler: bakım alanı; Bourdieu; habitus; hemşirelik.

Konu hakkında bilinenler nedir?

- Hemşirelik çalışmalarında araştırmacılara hasta hemşire etkileşim sürecini, hemşirelik uygulama alışkanlıklarını, bakım alanını, hemşirelerin mesleki ya da bireysel benlik ve kimliklerini anlayabilmelerinde Bourdieu'nün habitus ve alan kavramları yol gösterici olmuştur.

Bu yazının bilinenlere katkısı nedir?

- Bu derlemede, hemşirelik süreç olgularını yalnızca bakım alanına veya yalnızca hemşire bireysel özelliklerine vurgu yapmayarak inceleme olanağı sağlayan Pierre Bourdieu'nün habitus kavramı açıklanmıştır.

Uygulamaya katkısı nedir?

- Hemşirelerin hasta durumunu ve bakım gereksinimlerini nasıl anladıklarını, yorumladıklarını ve hastaya nasıl yaklaştıklarını etkileyen hemşire habitusu hemşirelerin hizmet verme motivasyonunu ve kariyerini etkiler. Bu nedenle, Bourdieu'nün yaklaşımı ile hemşirelik süreç olgularını değerlendirmek bakımın kalitesini olumlu olarak etkileyebilir.

Bourdieu'ya^[1,2] göre habitus, bir dizi edinilmiş düşünce, davranış ve beğeni kalıpları için kullanılan bir kavramdır. Pratik mantığa dayalı eylemler üreten yatkınlıklardır. Habitus hem

davranışların hem de algıların şekillenmesi ile gelişen yaşam tarzlarıyla ilişkilidir. Hemşirelik mesleğine ait habitustan bahsettiğimizde hemşirelik bakım alışkanlıklarından, eğilimlerinden, değerlerinden, tutumlarından, davranış örüntülerinden, hemşirelerin hastalara yaklaşım şekillerinden vb. bahsetmiş oluruz.

Habitus, eğitim ve deneyim ile kazanılan, olaylara belli şekillerde yanıt verme yeteneği sağlayan eğilimlerdir.^[1-4] Yani, habitus eğitim ve hasta hemşire ilişkileri sonucunda hemşirelerin kazandığı hemşirelik kimliğinde paylaşılan özellikleri belirtir ve hemşirelik kimliğinin devamını sağlar. Tüm bu yaşananlar bakım alanında gerçekleşir. Hemşireler, hastalar, onların aileleri ve personel bir alan oluştururlar, oluşturulan bu alan bakım alanı (the field of care work) olarak adlandırılır. Bakım alanı, bakım çalışanlarının uygulamalarında kullandıkları sosyal alan için bir metaforudur.^[5]

Bakım alanında bir hemşirenin hemşirelik mesleğinin getirdiği kurallar çerçevesinde hasta ile kurduğu ilişkinin oluşumu, devamı ve sonuçları hakkında değerlendirmeler yaptığımızda

habitusu değerlendiririz. Araştırmacının, gerçekleşen hasta hemşire etkileşim sürecini ve hemşirelik uygulama alışkanlıklarını, bakım alanında hemşirelerin mesleki ya da bireysel benlik ve kimliklerini anlamasını habitus kavramı sağlar. Çünkü bakım alanında habitus incelendiğinde yalnızca bakım alanına yani sosyolojik bağlama veya yalnızca hemşire bireysel özelliklerine (yaş, cinsiyet, eğitim durumu, kişilik özellikleri, göz rengi vb.) vurgu yapılmadan değerlendirme yapılır.^[5-19] Böylece değerlendirme biyolojik, psikolojik ve sosyolojik olarak gerçekleştirilerek, durumun bütüncül değerlendirilmesi sağlanır. Araştırmalarda, kavram hemşire habitusu,^[6-12] profesyonel habitus,^[13-16] bakım habitusu (caring habitus)^[17] ve duygusal habitus (emotional habitus)^[5,18,19] olarak adlandırılmıştır. Bu kavramların neleri ifade ettiği detaylı bir şekilde aşağıda açıklanmıştır.

Bakım Alanında Hemşire Habitusu

Bourdieu'nün bakış açısında bakım toplumsal cinsiyeti, kadınların yeteneklerini, içselleştirilmiş yetkinliklerini, bedensel ve düşünsel/ entelektüel habituslarını yansıtır.^[5,10,18] Hemşirelik bakımında yer alan şekillenmiş hemşirelik becerileri bir süre sonra hemşire için sıradan bir uygulama haline gelir. Mesela, bu beceriler hastanın uygun şekilde iyileştirilmesi, beslenmesi, uyum sağlama, kabul etme, baş etme ve başarmada desteklenmesi ya da hasta zarar görmeden sorununu fark etmesini cesaretlendirilmesi olabilir.^[6-11,15] Bourdieu'a^[11] (2006) göre, bu hemşire habitusu terimi ile ifade edilir. Çünkü habitus çeşitli durum ve deneyimlere verilen tepkilere ait imgeleme ve düşünceler ile ilgilidir. Zamanla sonradan kazanılan bu düşünce ve davranış örüntüleri içselleştirilir ve eylemleri önceden belirler.

Hemşire habitusu, hemşirelerin günlük çalışmalarında hasta ve iş arkadaşları ile bağlantılı bir şekilde oluşan algılama, düşünme, konuşma ve davranışlarını yansıtmaktadır. Çünkü hasta hemşire etkileşim sürecinde hem hemşirede hem hastalarda bazı duygu, düşünce ve davranışlar oluşur. Bununla birlikte, habitus, hemşirelerin bireysel özelliklerinin de dahil olduğu şartlar altında hastaların durumlarını ve bakım gereksinimlerini nasıl anladıklarını, yorumladıklarını ve hastalara yaklaşma şekillerini etkiler.^[6-11] Ayrıca, hemşirelerin hastalara ilgi, şefkat ve hassasiyetle davranmaları,^[6,8,10,20] bedenlerini (postür, mimikler vb.) kullanım şekilleri ve üslupları habitus tarafından şekillenir.^[3,21] Ek olarak, hemşire habitusu ve bakım alanının birbirine bağlı olması bakım alanının mantığını da kavramamızı gerekli kılar.^[1,2] Bakım alanı kendi özel bir mantığa sahiptir.^[1,2,5] Bu mantığa işlerlik kazandıran ise, Bourdieu'nün^[1,2] doksa diye tanımladığı kavramdır. Doksa, habitus ve alan ile derinlemesine bağlantılıdır. Bakım alanının temelini oluşturur ve alanı tanımlama ve karakterize etmeyi sağlar. Hemşirelerin aktiviteleri için gerekli olan bakım alanı, kendine özgü içsel mantığı, yazılı ve yazılı olmayan kurallar olarak adlandırılan doksa ile sınırlıdır. Bakım alanında deneyimli lider ve yönetici hemşirelerin belirlediği ve sürdürmeye çalıştığı değerlere uygun olarak hareket etmek hemşire kimliğine sahip olmayı sağlar. Bir diğer ifadeyle, uygun bir habitusa sahip olmak bakım alanına girme hakkını sağlar.^[6-11] Çünkü habitus, benzer kimliklerdeki

bireylerle paylaşılan özellikleri belirtir. Bir grubun üyelerini eylemleri paylaşabilmek için yetkinleştirir.^[1,2] Bu nedenle, hemşire habitusu hemşire kimliğinde paylaşılan özellikleri belirtir ve hemşirelik kimliğinin devamını sağlar.^[6-11] Bununla birlikte, bakım alanı mantığının özü, bakımı sunanların mesleklerine duygusal bağlılıklarında bulunur.^[5,22]

Bakım Alanında Profesyonel Habitus

Husso ve Hirvonen'in^[5] (2012) belirttiğine göre, hemşirelerin insan davranışlarını ve iletişimin doğasını anlama becerileri ve bakım alanına özgü uygulama bilgisi kazanmalarıyla hasta hemşire etkileşimi gelişebilir. İkinci olarak, mesleki değerlere bağlılık ile bu etkileşim gelişebilir. Hemşirenin kendini mesleği ile beraber ifade etmesi, mesleğinin amaç ve değerlerini içselleştirmesi, meslek yararına daha fazla çaba sarf etmeye gönüllü olması ve meslek üyeliğini devam ettirme konusunda güçlü bir isteğinin varlığı bakımın odak noktasıdır. Hemşirelerin mesleğe bağlılığı, sosyalizasyon sürecinde genel ahlaki ve etik kodları,^[13] mesleki amaçları benimsemesi ve güçlü bir profesyonel kimlik geliştirmesi ile gerçekleşir.^[6,13-15,23] Profesyonel kimlik kazanım süreci de sosyalizasyon sürecine benzer şekilde gelişmektedir.^[13]

Profesyonel kimlik kazanım sürecini değerlendirmede, anlamada ve açıklamada habitus kavramının oldukça kullanışlı olduğu belirtilmiştir.^[6,13-15,24,25] Profesyonel kimlik veya habitus ise, öncelikle başkalarının ihtiyaçları ile uğraşan özgün bir bilgi birikimine, profesyonel ve bilimsel eylemlere özümsemiş bir bağlılık sağlar. Bu bağlamda, profesyonel habitus, profesyonel kimlik ve amaçları benimsemek kadar günlük hemşirelik uygulamalarıyla baş etmede gerekli olan yetenek ve yeterliği içermelidir. Bu yetenek ve yeterlikler hemşirelik değerleri, empati, hasta gereksinimlerine ilgi duyma, holizm, bakım ve bunun gibi şeylerdir.^[6,7,13-15]

Sosyolojik bakış açısını benimseyen Beck ve Young^[26] (2005), profesyonel bir eğitimin bireylerde profesyonel habitus oluşturması gerektiğini öne sürmüştür. Çünkü Bourdieu^[1,2] için profesyonel habitus, ailenin sosyal çevresinde erken çocukluk döneminden beri oluşan birincil habitus üzerine inşa edilen ikinci dereceden habitusu temsil eder. Birincil habitus, bireysel bakış açısını, karar vermeyi, hayat görüşünü, ikincil ve meslek habituslarını etkiler.^[17] Hemşirelik eğitimi süresince de, öğrencilerin kültürel sermaye kazanımı gerçekleşir. Kültürel sermaye, toplumda yüksek olduğu düşünülen değerler hakkında bilgi sahibi olmaktır. Mesela, okul kültürel sermaye için önemli bir yere sahiptir. Kültürel sermaye, hemşireliğe özgü uygulamaların üretimi için yapılandırılır.^[6,12,14,27-30] Bu özelliği ile profesyonel habitus ya da ikincil, mesleki habitus kavramı, kimlik inşası ve öğrenme süreci arasındaki ilişkiyi de değerlendirme olanağı sağlar.^[8,12,13,15,24,25,31,32]

Belirli bir kimliğe uyum sağlama sürecinde, meslek için uygun insan olmanın nasıl öğrenileceği ve nasıl gerçekleşeceği sorusunun öğrenciler için temel öğrenme konusu olduğu belirtilmiştir. Çünkü meslekteki eğilimleri anlamak ve idealize etmek

için öğrenciler kendilerini meslek adına doğru insan olmaya yönlendirirler.^[31,32] Bu soruya yanıt verirken yararlanılan kavram ise mesleki ya da ikincil habitustur. Burada mesleki ya da ikincil habitus kavramını yaratan etkenler mesleki kültür, mesleki kimlik, öğrenme süreçleri^[8,12,13,15,24,25,29-32] ve sosyalizasyon ile ilgilidir.^[31,32] Örneğin, öğrenciler lider hemşirelerin deneyimlerini düşünerek onlarla bir bağ kurabilir. Hemşirelerin doğasındaki vasıflarını benimseyip, özümseyerek kendi değerleri, kişisel özellikleri ve profesyonel kimlikleri ile pekiştirebilirler. Sonuçta bu vasıfları kendi değerleri, kişisel özellikleri ve profesyonel kimlikleri haline getirebilir.^[15] Anlaşılacağı üzere, birey mesleki kimliğini kabul etmez, kimliğe yönelik bir yönelim ve uyum sürecine girer.^[32]

İkincil, mesleki habitus, mesleki kültürün güçlü bir görünümünü ifade eder. İdealize edilmiş ve anlaşılabilir yakınlıkların bir birleşimidir.^[31] Virkki^[16] (2008) ikincil, mesleki habitusu, tarihsel ve kültürel olarak oluşmuş hemşire değerlerini ifade eden belirli uygulama ve bakış açıları olarak tanımlamıştır. İkincil, mesleki habitusunun hemşireler tarafından paylaşıldığını belirtmiştir. Bir başka ifadeyle, ikincil, mesleki habitus sosyalizasyon sürecinde hemşirelik rolünü benimsemek, mesleki rolünü habitus olarak kazanmak (habitualizing) ve bakım alanında değerli olarak görülen yetenekleri kullanabilme düzeyi anlamına gelmektedir.^[6,13,14] Meslek için doğru insan olmaları adına öğrencilerin kendilerini ikincil, mesleki habitus doğrultusunda yönlendirmeleri gerekir.^[31] Profesyonelliğin de öğrencilerin ikincil, mesleki habituslarına katkıda bulunduğu belirtilmiştir.^[12,24,25] Habitus, mesleki bilgi ve deneyim içinde korunmuş olarak hemşirelik öğrencilerine bir profesyonel kimlik kazandırır.^[6,12-15,24,25]

Bu bağlamda, ikincil, mesleki habitus mesleki kültürün bir gerekliliği olarak öğrencilerin öğrenimleri sırasında kazanmaları hedeflenen eğilimlerin bileşimini ifade etmektedir. Birinin benimsediği değerler, tutumlar ve inançlardır. Ek olarak, birinin nasıl davranması, hissetmesi, görünmesi gerektiğini belirleyen ve söyleyen bir disiplin şeklinde çalışır. İkincil, mesleki habitus, öğrencilerin kendi birincil habituslarına başvurarak şekillenmiştir ve duyuşsal bir özelliği vardır. Öğrencilerin kendi kişisel kimlikleri üzerine kurulan mesleki kültüre ait eğilimlerdir. İkincil, mesleki habitus, bireyler için seçilebilen bir kimlik olduğu gibi bu kimliğin gerektirdiği davranışlar bireyin eylem yelpazesinde de yer almalıdır. Çünkü öğrencilerin sosyal ve ailevi geçmişleri, bireysel tercihleri ve yaşam deneyimleri onları meslek için doğru insan olma konusunda ve ikincil, mesleki habitusa uyum sağlamada yatkın hale getirmelidir.^[12,24,25,30,32]

Teorik bakış açısında ve idealize edilmiş habitusta, duyguların bakımda yer alması, şefkatli bakım olarak çevrilebilecek 'loving care' gerçekleştirilemez gibi görünür. Oysa uygulamada habitus, hemşirelere kendi ve diğerlerinin duygularını yönetmesine, uygun duyguları sergilenmesine olanak verir. Bu durum ise, hemşirenin duygusal emek sergilemesini ve duygusal emek ile baş etmesini sağlar.^[22,33] İdealize edilmiş mesleki ya da ikincil habitus; mantıklı, rasyonel ve objektiftir fakat uygulamada gerçekleşen habitus, mesleki aidiyet duygusunun oluşmasını

bekler. Çünkü bakım mesleklerinde, meslek üyelerinde oluşan mesleki kimlik duygusal bağlılığı da geliştirir.^[11,32] Bu nedenle, mesleki ya da ikincil habitus kavramı bir mesleğin yapılması için gereken belirli bir uygulama anlayışı ile birlikte duyarlılık bakış açısını (duygu ve hissetmek) da içermektedir.^[32] Bununla birlikte, duyguların ve ahlakın düşünceler ve eylemlerle birlikte öğretilmesi önerilmiştir.^[23,32,34] Mesleki ya da ikincil habitus, meslek kültürüne ait duygusal beklentilere hemşirelerin yanıt verme yeteneğinin nasıl şekillenebileceği konusunda bir yöntem de sunar.^[5,16-18,32] O bir algı ve kanı değil, bir anlayış, önsezi yeteneği ve duyarlılık sunmaktadır.^[32]

Bakım Alanında Bakım Habitusu

Hirvonen'in^[17] (2014) belirttiğine göre, bakım habitusu kavramı ilk önce Knif'in (2012) nesiller boyunca bakım verme çalışmasında kullanılmıştır. Çalışmada, Finlandiya'da büyüklerine bakım verenlerin dinamikleri saptanmıştır. Büyüklerine bakım veren orta yaştakilerin kapasitelerini ve verdikleri bakımı bakım habitusu olarak kavramsallaştırılmıştır. Çalışmaya katılanlarla bir sermaye olarak bakım hakkında konuşulmuştur. Hirvonen (2014) ise, mesleki bakım çalışmalarındaki bireysel kapasiteyi incelemek için kavramı genişletmiştir. Sağlık bakım alanında hemşirelerin birincil ve ikincil habituslarının ortak ürününü temsil etmesi için bakım habitusu kavramını kullanarak, hemşirelerin çalışma kapasitelerini kavramsallaştırmaya çalışmıştır. Bu bağlamda, bakım habitusu hangi ilkelere göre bakım uygulamalarının oluşacağını belirleyerek, hemşirelerin eylemlerinin rasyonelliğini açıklar.

Bakım uygulamalarında hemşirelerin eylemleri genellikle bakım habitusunun kimlik, pragmatik, yaşam seyri unsurları aracılığıyla sezgisel olarak yönlendirilir. Bakım habitusunun zamanla biriken eğilimlerini pragmatik unsur yansıtır. Bu unsur aynı zamanda şekillenen, bireysel, mesleki bilgi ve deneyimleri içerir.^[35] Bu unsur aracılığıyla bakım habitusu bireylere beklenmedik durumlar ile baş etme yeteneği sağlar. Ancak, hemşireler beklenmedik işleyişte uzlaştığı zaman, beklenmedik durumlara da uyum sağlayabilirler. Böylece, hemşirelerin habitual yanıtları kolayca oluşabilir. Bakım habitusu aracılığıyla beklenmedik durumlar ile baş etme yeteneği hemşirelerin profesyonel gelişimleri için olumlu deneyimler sağlar. Örneğin, pragmatik unsur beklenmedik durumlarla baş etme konusunda hemşirelere yardımcı olur ve sonuçta yetenekli bir çalışan olarak çalışanların kendilerine güvenmelerini sağlar.^[17]

Bakım habitusunun bir diğer özelliği ise, geçmiş anılardan yararlanarak gelecekte beklenen olası durumlara nasıl yanıt verilebileceği konusunda bir köprü oluşturabilmesidir (yaşam seyri unsuru).^[35] Böylece, hemşireler yaşam seyri unsuru aracılığıyla rutinler ve tekrarlar sayesinde mesleki rollerine uyum sağlayabilirler. Sonuçta hemşireler mesleki kimlik unsurlarını sergileyebilirler. Hemşireler bunu yaparken, bakım habitusu düşünmeden ve doğal bir akış şeklinde hemşire eylemlerini yönlendirir.^[17] Profesyonel becerileri elde etme ve devamını sağlama konusunda hemşireler alanın gerekleri doğrultusunda konularını düzenlediklerini ve tekrar değerlendirdiklerini

belirtmişlerdir.^[5,11,13,16-18] Hemşire sermayesi, hemşirelere sürekli değişen durumlara yanıt verme ve rutin bozulduğunda eylem seyrini değiştirme, doğaçlama yanıt verme yetenekleri sağlar. Örneğin, bakım hizmeti alanlarda güvende oldukları hissini oluşturmak için hemşireler kendi telaşlarını yansıtmamaya çalışırlar.^[16-18] Aynı zamanda yaşam seyri unsuru, hemşirenin bakım sorumluluğu hissi aracılığıyla çalışma saatlerini aşan hatıralar ve belleğinde şekillenmiş izler bırakabilir.^[35] Bu nedenle, hemşireler bakım verdikleri bireylerin gelecekları hakkında kaygılanabilir ve geçmişte bakım verdikleri hastaları akıllarından çıkaramayabilir.^[17]

Hemşirelerin öğrenimleri ve çalışma yaşamları süresince edindikleri bakım habitusu, bakım çalışanlarının birincil habitusları üzerine inşa edilir. Bir diğer ifadeyle, kişisel bilgi ve deneyim birikimleri yani kimlik unsuru üzerine inşa edilir.^[35] Bakım habitusu hemşireleri hemşirelik etik, norm ve kurallarına uygun olarak hareket etmeye yatkınlaştırır. Ayrıca hemşirelik eğitim ve öğretiminde kazanılan ikincil, mesleki habitus aracılığıyla hemşireler arasında birleştiricidir.^[5,16,17,22] Bu bağlamda, çalışanlar arasında habitus örüntülerinin paylaşmasını öznelerarasılık (intersubjectivity) unsuru gerçekleştirir. Hirvonen'in^[17] (2014) belirttiğine göre, Jenkins (2008) öznelerarasılık unsurunun, organizasyon düzeninde işlerin nasıl yapılacağı konusunda çalışanların kurumsallaşmasını sağladığını belirtmiştir. Bu açıdan bakım habitusu, bakım uygulamalarının kurumsallaşmış şeklidir. Ancak bakım habitusu mesleki kimlik kavramından hem daha evrensel hem de daha bireyseldir.

Bakım kültürü ve mesleki kimlik gelişimi uzun bir süreçte gerçekleşecektir. Bu gelişim, bakım alanının beklentilerine uygun olarak çalışanların eğilimlerinin ve oyunu hissetme duygularının (practical sense for the game) tamamen değişmesiyle olabilmektedir.^[16,17] Mesela, bakım habitusu çeşitli şekilde yürütülme olasılığı olan bir hemşirelik uygulamasında hemşireler arasında uzlaşmayı sağlar. Ampirik bir çalışmada bakımın her türlü doğasını tanımlamaya olanak verir. Çünkü bakım habitusunun belirli boyutlarını kapsayan bir çalışmada habitus kavramı da incelenebilir.^[17]

Bu bağlamda, bakım habitusu duygusal emek ile de bağlantılıdır. Çünkü duygular, bakım uygulamalarında çalışanların eylemlerini yönlendirme ve karar vermede önemlidir.^[5,10,11,16-18,20,22,36] Himmelweit^[36] (1999) de duyguların bakım meslekleri için özel bir öneme sahip olduğunu ifade etmiştir. Çünkü bakım meslekleri, çalışanlarından etik ilkelere uygun olarak duygularını yönetmelerini bekleyen ve rasyonel bakım veren meslekler olarak tanımlanır. Bakım çalışmalarında yer alan samimiyet, empati ve sorumluluk çalışanların motivasyonlarından ayrılmadığı gibi^[22,34,36] bakım habitusunu inceleyen çalışmalardan da ayrılamaz. Bunun sonucunda, bakım habitusunun duygusal bileşeni insanların duygularını yapılandırabilir.^[17]

Bakım Alanında Duygusal Habitus

Bakım alanında habitusun ürünü kavramsallaştırmak istenmiştir. Bu nedenle, Bourdieu'nün^[1] (2006) sosyolojisi ve Arlie Rus-

sell Hochschild'in^[33] (1979) duygusal çalışma (emotional work) ya da duygusal emek (emotional labour) kavramlarından duygusal habitus kavramı oluşturulmuştur.^[5,18,19,21] Duygusal emek diğerlerini anlama, empati kurma, diğerlerinin hissettiklerini hissetmedir.^[5,11] Duygusal habitus ise, bakım çalışanlarının hasta gereksinimlerini empatik düzeyde anlama yetenekleri olarak tanımlanır. Duygusal habitus, bakım çalışanlarının hastaların gereksinimlerine yanıt verebilme yeteneklerine bir temel oluşturur.^[5] Virkki^[18] (2008) duygusal habitusu duygu yönetiminin içselleştirilmesi ve bilinçli duygu yönetimi gerçekleştirilmesi olarak tanımlamıştır. Sosyolojik ortamda duygusal habitus duyguların oluşum ve ifade edilme eğilimini açıklar. Hissetme kuralları ve temel etik değerlere uygun olarak şekillenen duygusal habitus, bakım sunanların bu kural ve değerleri içselleştirmesi anlamına gelir. Hissetme kuralları, bakım alanında bakım çalışmalarına ait duyguların yönetiminde toplu görgü kurallarının beklentilerini belirtmek için kullanılır.^[5,18]

Bakımın odak noktası hemşirenin mesleğine bağlılığıdır.^[5] Bunun için bakım üzerine yapılan araştırmalar duygusal emek, bireysel ve mesleki benlik veya kimlik kavramları üzerine incelemeler yapmayı gerektirir.^[5,11] Çünkü habitus gruplara kimlik kazandıran toplumsal bir topografyadır. Eyleyenlere koşullara uygun bir mizaç kazandırır.^[1-3] Bunun için duygusal habitus hemşirelik kimliği üzerine çalışmak için kullanışlıdır. Çünkü hemşireler bakım alanına hemşirelik kimliği ile duygusal emek sergilerler.^[22] Ayrıca duygular; iletişimsel ve ilişkisel olduğu için sosyal ve kişisel kimliği anlaşılır kılar ve ifade ederler. Duyguların bu özelliği ile hemşirelik kimliği üzerine çalışmak mümkündür.^[3,22]

Bakım alanında duygusal habitus, terapötik ve yardım edici iletişim becerileri olarak adlandırılacak iletişim yatkınlığı (habitusu) sağlar. Hemşire duygusal habitusu kazanarak hem kendi hem hasta duygularını anlayarak ve yöneterek psikososyal bakım sunabilir. Akgün^[19] (2015) çalışmasında, hemşirelerin duygusal habituslarına, duygusal habituslarının sorun alanlarına ve bu sorun alanlarının sonuçlarına yönelik farkındalık eğitim programlarının düzenlenmesini önermiştir. Bu doğrultuda duygu yönetimi, duygusal özyeterlik ve duygusal emek kavramlarına yönelik farkındalık eğitim programlarının oluşturulması veya hemşirelik eğitim programlarının ve ders içeriklerinin düzenlenmesi önemli bir adım olacaktır.

Sonuç

Sonuç olarak, habitus karmaşık ve çeşitlilik gösteren bireysel ve yapısal etkenlerin her ikisine göre gelişir. Bu nedenle, hemşirelerin hizmet verme motivasyonunu, kariyerlerini,^[3,6,9,13] hastalarının durumlarını ve bakım gereksinimlerini nasıl anladıklarını, yorumladıklarını ve hastalarına yaklaşma şekillerini etkiler.^[6-11] Bununla birlikte, Bourdieu'nün kuramı hemşirelerin hastalarını anlamada hastalarının eğitim düzeyini, kültürünü, statüsünü hesaba katmalarını sağlamıştır.^[4,6,8,9,27,29]

Hemşirelerin çalışma kapasitesi bir ölçüde bilinçsizce ve örtük bir şekilde şekillenerek birikir ya da depolanır.^[1,2,22] Ancak

Vincent ve Braun'a^[24] (2012) göre bilinçli olarak eğitimle aktarılan çalışma kapasitesi ya da profesyonellik versiyonu kısıtlı olabilir. Öğrencilere sunulan profesyonellik versiyonu ve bu versiyonun ikincil, mesleki habitus kazanımına katkısı oldukça kısıtlıdır. Bu düzey eğitimde öğretmenler ve ders içerikleri pratik yeterlikleri vurgulayarak, öğrencilerin görünüm ve davranışlarını düzenler ve resmi eğitimi hayata geçirir. Hatta Colley ve ark.,^[32] (2003) idealize edilmiş ikincil, mesleki habitusta duygusal taleplere yanıt verme becerilerinin yer almadığını belirtmiştir. Bunun için öğrencilerin mesleğin duygusal talepleriyle nasıl baş edeceklerini bilemedikleri için bunalmış olduklarını açıklamışlardır. Bu nedenle, hemşire hasta etkileşimini Bourdieu bakış açısından değerlendirmek, bu sürecin kurulma ve şekillenme aşamalarında yaşanan aksaklıkları derinlemesine değerlendirme olanağı sağlar. Böylece değerlendirme sonuçları bakımın kalitesini, hemşire yeterliklerini/ becerilerini ve hemşire ruh sağlığını olumlu olarak etkileyebilir.^[5-11,13,14,16-18,29]

Bu derleme, hemşire hasta etkileşimi üzerine yapılacak araştırmalarda hemşirelik mesleği ve uygulamaları üzerine incelemeler yapmayı sağlayabilen habitus kavramı hakkında bilgi vermeyi amaçlamıştır. Bakım alanı ve habitus arasındaki ilişkinin nasıl kurulduğunu ve şekillendiğini sistematik bir şekilde yalnızca bakım alanına veya yalnızca hemşire bireysel özelliklerine vurgu yapmadan değerlendirmek isteyen araştırmacılar, hemşire habitusu, profesyonel habitus, bakım habitusu ve duygusal habitus kavramlarını araştırma desenlerinde kullanabilirler. Hemşire habitusu, profesyonel habitus ve bakım habitusu kavramları, hasta hemşire etkileşim sürecini, hemşirelik uygulama alışkanlıklarını ve hemşirelerin mesleki ya da bireysel benlik ve kimliklerini incelemeye olanak sağlamaktadır. Duygusal habitus kavramı ise, duygusal emek bağlamında hasta hemşire etkileşim sürecini, hemşirelik uygulama alışkanlıklarını ve hemşirelerin mesleki ya da bireysel benlik ve kimliklerini incelemeye yardımcı olmaktadır.

Çıkar çatışması: Bildirilmemiştir.

Hakem değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Kaynaklar

1. Bourdieu P. Pratik nedenler: Eylem kuramı üzerine. In: Tanrıöver HU, translation editor. İstanbul: Hil Yayınları; 2006.
2. Bourdieu P, Wacquant L. Düşünsel bir antropoloji için cevaplar. In: Ökten N, translation editor. İstanbul: İletişim Yayınları; 2012.
3. Scheer M. Are emotions a kind of practice (and is that what makes them have a history)? A Bourdieuan approach to understanding emotion. *History and Theory* 2012;51:193-220.
4. Virtanen P, Nakari R, Ahonen H, Vahtera J, Pentti J. Locality and habitus: the origins of sickness absence practices. *Soc Sci Med* 2000;50:27-39.
5. Husso M, Hirvonen H. Gendered agency and emotions in the field of care work. *Gender, Work and Organization* 2012;19:29-51.
6. Carter M. Vocation and altruism in nursing: the habits of practice. *Nurs Ethics* 2014;21:695-706.
7. Morberg S, Lagerström M, Dellve L. The school nursing profession in relation to Bourdieu's concepts of capital, habitus and field. *Scand J Caring Sci* 2012;26:355-62.
8. Rhynas SJ. Bourdieu's theory of practice and its potential in nursing research. *J Adv Nurs* 2005;50:179-86.
9. Sieger M, Fritz E, Them C. In discourse: Bourdieu's theory of practice and habitus in the context of a communication-oriented nursing interaction model. *J Adv Nurs* 2012;68:480-9.
10. Simpson R. Men discussing women and women discussing men: Reflexivity, transformation and gendered practice in the context of nursing care. *Gender Work and Organization* 2011;18:377-98.
11. Hirvonen H, Husso M. Living on a knife's edge: Temporal conflicts in welfare service work. *Time & Society* 2012;21:351-70.
12. Nairn S, Chambers D, Thompson S, McGarry J, Chambers K. Reflexivity and habitus: opportunities and constraints on transformative learning. *Nurs Philos* 2012;13:189-201.
13. O'Connor SJ. Developing professional habitus: a Bernsteinian analysis of the modern nurse apprenticeship. *Nurse Educ Today* 2007;27:748-54.
14. Aragão Ade S, Ferriani Md, Vendruscollo TS, Souza Sde L, Gomes R. Primary care nurses' approach to cases of violence against children. [Article in English, Portuguese]. *Rev Lat Am Enfermagem* 2013;21:172-9.
15. Margaret M, Jennene G, Madsen W, Godden J. Generating ideas for the teaching of nursing's history in Australia. *Collegian* 2010;17:13-22.
16. Virkki T. Habitual trust in encountering violence at work: Attitudes towards client violence among Finnish social workers and nurses. *Journal of Social Work* 2008;8:247-67.
17. Hirvonen H. Habitus and care. Investigating welfare service workers' agency. In: Kotkavirta J, Olsbo P, Hautala T, editors. *Caring habitus*. Jyväskylä, Jyväskylä University Printing House; 2014. p. 38-44.
18. Virkki T. The art of pacifying an aggressive client: 'Feminine' skills and preventing violence in caring work. *Gender, Work and Organization* 2008;15:72-87.
19. Akgün BM. Hemşirelerin duygusal emek, duygusal özyeterlik ve tükenmişlik düzeylerinin duygusal habitus bağlamında incelenmesi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimler Enstitüsü; 2015.
20. Knights D, Surman E. Editorial: Addressing the gender gap in studies of emotion. *Gender, Work and Organization* 2008;15:1-8.
21. Scheve C. The social calibration of emotion expression: An affective basis of micro-social order. *Sociological Theory* 2012;30:1-14.
22. Theodosius C. Emotional labour in health care: The unmanaged heart of nursing. 1st ed. New York: Routledge; 2008.
23. Miller KL, Reeves S, Zwarenstein M, Beales JD, Kenaszchuk C, Conn LG. Nursing emotion work and interprofessional collaboration in general internal medicine wards: a qualitative study. *J Adv Nurs* 2008;64:332-43.
24. Vincent C, Braun A. Being 'fun' at work: Emotional labour, class,

- gender and childcare. London British Educational Research Journal 2012;21:1–18.
25. Vincent C, Braun A. 'I think a lot of it is common sense. ...' Early years students, professionalism and the development of a 'vocational habitus'. *Journal of Education Policy* 2011;26:771–85.
  26. Beck J, Young MFD. The assault on the professions and there structuring of academic and professional identities: A Bernsteinian analysis. *British Journal of Sociology of Education* 2005;26:183–97.
  27. Carlson K, Hall JM. Exploring the concept of manliness in relation to the phenomenon of crying: a Bourdieusian approach. *J Holist Nurs* 2011;29:189–97.
  28. Brencick JM, Webster GA. Philosophy of nursing: A new vision for healthcare. *Nursing Philosophy* 2001;2:187–92.
  29. LeGrow K, Hodnett E, Stremmer R, McKeever P, Cohen E. Bourdieu at the bedside: briefing parents in a pediatric hospital. *Nurs Inq* 2014;21:327–35.
  30. Lynam MJ, Browne AJ, Reimer Kirkham S, Anderson JM. Re-thinking the complexities of 'culture': what might we learn from Bourdieu? *Nurs Inq* 2007;14:23–34.
  31. Colley H. Learning to labour with feeling: Class, gender and emotion in child care education and training. *Contemporary Issues in Early Childhood* 2006;7:15–29.
  32. Colley H, James D, Tedder M, Diment K. Learning as becoming in vocational education and training: Class, gender and the role of vocational habitus. *Journal of Vocational Education and Training* 2003;55:471–96.
  33. Hochschild AR. Emotion work, feeling rules, and social structure. *American Journal of Sociology* 1979;85:551–75.
  34. Syed J. From transgression to suppression: Implications of moral values and societal norms on emotional labour. *Gender, Work and Organization* 2008;15:182–201.
  35. Hitlin S, Elder GH. Time, self, and the curiously abstract concept of agency. *Sociological Theory* 2007;25:170–91.
  36. Himmelweit S. Caring Labor. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science* 1999;561:27–38.